

dr hab. Lidia Marszałek
prof. Akademii Mazowieckiej w Płocku
e-mail: l.marszalek@mazowiecka.edu.pl

Płock, 11.04.2026

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgra Tomasza Chwastka
Proces resocjalizacji osób uwięzionych
a sytuacja pandemii SARS-CoV-2 i czasu postpandemicznego.
Socjopedagogiczne studium porównawcze.**

pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jarosława Tomasza Michalskiego
i ks. prof. UKSW, dra hab. Zbigniewa Babickiego

Ocena pracy

W ocenie pracy przede wszystkim należy podkreślić aktualność tematu i kompleksowość opracowania w ujęciu interdyscyplinarnym. Niewiele jest prac, które w podobny sposób opisywałyby sytuację osadzonych w zakładach karnych w kontekście „podwójnej izolacji” – z powodu uwięzienia i jednocześnie ograniczeń, związanych z pandemią SARS-CoV-2. Jeśli istnieją, są to zazwyczaj tylko częściowe opracowania, z punktu widzenia jednej dyscypliny naukowej. Autor w swojej dysertacji dokonuje analizy interdyscyplinarnej – odwołuje się zarówno do pedagogiki, psychologii, socjologii, filozofii, antropologii, jak i nauk medycznych, analizując sytuację więźniów z punktu widzenia tych wielu dyscyplin, co niewątpliwie stanowi niezaprzeczalną wartość tej pracy i podkreśla nowatorskie ujęcie problemu.

Otrzymała do recenzji praca składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym z nich, zatytułowanym Resocjalizacja w pieczy instytucjonalnej Autor przedstawił problematykę socjalizacji i readaptacji, opisał zakład karny jako instytucję nie tylko penitencjarną, ale i resocjalizacyjną, wskazał cele resocjalizacyjne kary pozbawienia wolności. Podkreślił również znaczenie tej kary jako sytuacji deprywacyjnej. Omówił także podstawowe teorie i koncepcje resocjalizacji. Całość rozdziału została starannie opracowana, z wyraźną głębią wiedzą Autora w zakresie podjętej tematyki i znajomością adekwatnych źródeł naukowych.

Drugi rozdział został poświęcony znaczeniu więzi społecznych w procesie resocjalizacji. Tu Autor skupił się na istocie więzi społecznych i relacji społecznych w

warunkach izolacji, jak też omówił znaczenie tych relacji w procesie uwięzienia i późniejszej readaptacji do warunków wolnościowych. Wskazał też rolę relacji z personelem więziennym w budowaniu podstaw readaptacji społecznej.

W trzecim rozdziale zatytułowanym Zdrowie publiczne a więzienie Autor skupił się na problematyce zdrowia. Podjął się analizy dobrostanu człowieka jako wyznacznika zdrowia w wielu poglądach psychologicznych, socjologicznych i kulturowych. Jestem pełna podziwu dla jego analiz zdrowia jako wartości i potrzeby każdego człowieka. Autor też wskazał znaczenie dbałości o zdrowie w warunkach Goffmanowskiej placówki totalnej w kontekście pandemii wirusa SARS-CoV-2 i sytuację osadzonych w tych niecodziennych warunkach. Świetnie poradził sobie z opisem zakładu karnego jako instytucji totalnej, wskazując najważniejsze cechy i działania, które stanowią o tym, że zakład karny jest tego rodzaju instytucją, odwołując się przy tym nie tylko do publikacji E. Goffmana, ale również do wielu innych, podejmujących podobną tematykę.

Powyżej wskazane rozdziały dowodzą głębokiej znajomości Autora tematów, które podjął w swojej dysertacji. Analizy są pogłębione, poparte naukowymi dowodami. Autor wykazał się znajomością literatury nie tylko polskiej, ale i zagranicznej w podjętym problemie. Tekst tych rozdziałów również dowodzi, iż Autor swobodnie posługuje się językiem naukowym, potrafi wykorzystać dostępne źródła i materiały do opisu podjętego przez siebie problemu badawczego. Choć chwilami mam wrażenie, że Autor nie odróżnia podstawowych pojęć pedagogiczno-psychologicznych – np. jako symiliarne traktuje procesy adopcji i adaptacji (s. 17-18). Człowiek nie adOptuje się do sytuacji, tylko się do niej adAptuje. Autor używa trzykrotnie niewłaściwych pojęć. Zastanawiam się, czy to przejęzyczenie, czy nieświadomy błąd, wynikający z niewiedzy? Znajduję także w tekście różne „dziwne” sformułowania, np. „Nie można dokładnie umiejscowić etapu rozwojowego, w którym przestępca przestał być reakcją ściślej nieokiełznanej zemsty krwawej... (...)” – s. 34 czy też przypisywaniu osadzonym symptomów autyzmu (s. 48). Jak wiadomo powszechnie, autyzm nie jest powodowany sytuacją uwięzienia, lecz jest zaburzeniem rozwojowym, obecnym od urodzenia. Nie rozumiem też, co oznacza stwierdzenie, iż pandemia „agrawuje deprywację potrzeb osadzonych”? (s. 51). Co oznacza stwierdzenie, iż poczucie własnej wartości jest „socjometrem”? (s. 75). Znalazłam kilkanaście takich dziwnych pojęć i stwierdzeń w prezentowanej pracy. Pomijam już w tym momencie literówki, ponieważ one mogą zdarzyć się w każdej pracy.

W pracy można odnaleźć z łatwością także niekonsekwencje w stosowaniu przez Autora czasów użytych czasowników. Czasem pisze on w czasie przyszłym, czasem w czasie

przeszłym. I to w kolejnych zdaniach. Uważam, że powinien on używać czasu przeszłego, ponieważ praca została już napisana i badania przeprowadzone. Nieodpowiednie jest w takiej sytuacji używanie określeń typu „badania mają wykazać...”, „zostanie przeprowadzona analiza...” itp.

Chyba najsłabszym ogniwem w prezentowanej dysertacji jest rozdział IV, zatytułowany Metodologiczne założenia badań empirycznych. Doktorant opisał te założenia w sposób chaotyczny, niezorganizowany. Brak jest w tym rozdziale podziału na konkretne podrozdziały, wymagane w metodologii.

- Cel i przedmiot badań
- Problemy badawcze
- Hipotezy robocze
- Metoda badań
- Techniki badań
- Narzędzia badawcze.

Ten schemat jest wymagany w badaniach pedagogicznych i wskazywany przez wielu metodologów. Autor absolutnie nie dostosował się do tych wymogów. Rozdział stanowi jeden, nie podzielony tekst. Można w nim wprawdzie odnaleźć wiele z tych założeń, ale raczej trzeba się ich domyślać z kontekstu. Autor powinien wyraźnie podzielić ten tekst i precyzyjnie wyartykułować te założenia, wyróżniając je w poszczególnych podrozdziałach i wyraźnie akcentując poprzez odpowiednie zabiegi edytorskie. W tym tekście wiele jest odniesień teoretycznych, dywagacji, domysłów, brakuje zaś konkretnych, precyzyjnych stwierdzeń. Rolą recenzenta nie jest domyślanie się, co Autor miał na myśli, tylko ocena prawidłowości tych precyzyjnie określonych założeń, czego Autor nie dokonał. Faktem jest, iż Autor szeroko uzasadnia sformułowane przez siebie założenia metodologiczne i uzasadnienia te są całkowicie zgodne z aktualną wiedzą naukową, jednak czytelnik musi głęboko zastanawiać się, z którym problemem badawczym lub hipotezą związane jest konkretne uzasadnienie. Lepiej byłoby, gdyby Autor umieścił wyjaśnienie bezpośrednio pod każdym problemem, lub też odwoływał się do nich w swoich rozważaniach.

W tej części pracy nie znalazłam określenia celu i przedmiotu badań. Znalazł się on (w domyśle) w kolejnym rozdziale. Jest to jednak – jak twierdzi metodologia badań pedagogicznych – podstawa dalszego planowania badań. Mogę więc podejrzewać, że Autor zaplanował więc badania bez określenia ich przedmiotu i celu, które (znowu domyślnie) ustanowił później. Jest to poważny błąd metodologiczny. Mogę też przypuszczać, iż Autor po

prostu nie wiedział, w którym miejscu umieścić w dysertacji te informacje. Nie zostały one wyraźnie wyakcentowane i wyróżnione w pracy. Czytelnik musi wywnioskować je samodzielnie z kontekstu podrozdziału. W dodatku Autor formułuje 10 problemów badawczych, a tylko 9 hipotez, które potem weryfikuje.

Rozdział V został zatytułowany Metodologia badań empirycznych. Moim zdaniem jest to tytuł absolutnie nieadekwatny do zawartości. Metodologia została (nie w pełni) zawarta w rozdziale IV. Autor powinien go raczej zatytułować Wyniki badań własnych lub podobnie, tym bardziej, że właśnie taka jest jego zawartość. Pomyłką i błędem jest umieszczenie w tym rozdziale opisu celu i charakteru badań – jak wcześniej wspomniałam, ten tekst powinien znaleźć się na początku rozdziału IV.

Niemniej interesujące jest przedstawienie wyników przeprowadzonych przez Autora wywiadów i ich analiza jakościowa. W tym rozdziale Autor cytuje wypowiedzi respondentów i dokonuje ich kategoryzacji w kontekście doświadczanych efektów „podwójnej izolacji” osadzonych w zakładach karnych.

Jednak zabrakło mi informacji, ilu respondentów rzeczywiście wzięło udział w tych badaniach – wcześniej Autor podaje pewne dane, pozwalające sugerować, iż było to co najmniej kilkanaście osób, natomiast przytoczone wypowiedzi dotyczą maksymalnie ośmiu osób. Jak wypowiedzieli się pozostali respondenci? Jakie problemy wskazali? Autor dokonał pewnej kategoryzacji wypowiedzi i ich kodowania w postaci tabel nr 10 i 11, jednak w części badawczej moim zdaniem powinno się znaleźć nie tylko skategoryzowanie problemów, wskazanych przez respondentów, ale też częstotliwość tych wskazań. Oczywiście byłoby to użycie w pewnym stopniu metody ilościowej, jednak pozwoliłoby nie tylko na ich zidentyfikowanie problemów, ale też na określenie skali ich występowania, co byłoby bardziej znaczące dla ich analizy w sytuacji „podwójnej izolacji” osadzonych.

Mam jeszcze jedną uwagę co do struktury pracy. We wstępie zabrakło mi opisu całości pracy i zawartości poszczególnych rozdziałów. Te informacje znajdują się na początku każdego rozdziału, jednak uważam, że ich miejsce powinno być we wstępie, aby czytelnik mógł już na początku lektury zapoznać się ze skrótem całej dysertacji. Oczywiście rozumiem różne podejścia naukowe do tej kwestii, jednak sądzę, iż umieszczenie tego opisu we wstępie jest zabiegiem wskazanym w pracach naukowych.

Jednakże analizując całość pracy, jej znaczenie dla nauki i przeprowadzone analizy uważam, że zasługuje ona na pozytywną ocenę między innymi za podjęcie wrażliwego tematu, którego dotąd nikt nie opracował w tak interdyscyplinarny sposób, dogłębną analizę literatury i innych źródeł wiedzy. Autor wykazał się głęboką znajomością podjętego tematu i

literatury go dotyczącej. Uwagi mają charakter sugestywny i w ewentualnej przyszłej publikacji tej pracy Autor powinien dokonać poprawek w tym zakresie.

Mocne strony pracy:

1. Dogłębna analiza literatury przedmiotu i innych źródeł
2. Swobodne posługiwanie się przez Autora językiem naukowym
3. Nowatorstwo badań w kontekście interdyscyplinarnym
4. Prawidłowa analiza materiału badawczego
5. Bogaty zakres literatury przedmiotu

Słabe strony:

1. Usterki metodologiczne
2. Struktura pracy

Konkludując, stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska pt. „*Proces resocjalizacji osób uwięzionych a sytuacja pandemii SARS-CoV-2 i czasu postpandemicznego. Socjopedagogiczne studium porównawcze*” autorstwa Tomasza Chwastka spełnia wymogi określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2024 poz. 1571), w szczególności stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną autora w dyscyplinie Pedagogika.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Autora do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim